

ОДИТОРСКИ ПРОЦЕДУРИ ЗА ПОТВЪРЖДЕНИЯ НА ВЗЕМАНИЯ И ПРОДАЖБИ

Гл. ас. д-р Бранимира Асенова Колева, регистриран одитор

branimira_koleva@abv.bg

Катедра „Счетоводна отчетност“

Икономически Университет-гр. Варна

Резюме: Приходите са жизнената сила на всяка организация. Без приходи и без входящи парични потоци /събиране на вземанията предприятието може да престане да съществува. Продажбите са неразривно свързани с вземанията, следователно доказателствата подкрепящи вземанията поддържат и продажбите. Вземанията често са най-големият актив, който една компания притежава. Ако дадено дружество подлежи на годишен финансов одит, то одиторите ще проверят неговите вземания и приходи в такава степен, за да получат разумна степен на сигурност, че те са точно и вярно представени във финансовия отчет. Някои компании манипулират печалбите си, като увеличават своите вземания и приходи в края на периода. Когато търговските вземания нарастват, приходите също се увеличават. Ето защо едно дружество може да увеличи нетните си приходи чрез осчетоводяване на несъществуващи вземания.

В настоящата разработка е представен отговор на въпросите:

- Трябва ли да се потвърждават вземанията и по какъв начин, за да се получат надеждни одиторски доказателства относно вярното им и честно представяне във финансовия отчет?
- Защо одиторите следва да прилагат професионален скептицизъм по отношение на това, че приходите са подценени или надценени в зависимост от целите на ръководството на одитираното дружество?

Ключови думи: независим финансов одит, потвърждения на вземания и приходи, аналитични процедури, одиторски доказателства, качество на одит, одиторска ефективност, грешки, измама

JEL: M42

AUDIT OBJECTIVES AND PROCEDURES FOR CONFIRMATION OF ACCOUNTS RECEIVABLE AND REVENUE

Head Assist. Prof. Branimira Asenova Koleva, PhD, Official auditor

branimira_koleva@abv.bg

Department of Accounting

University of Economics – Varna

Abstract: Revenues are the lifeblood of any organization. Without cash inflows, the entity may cease to exist. The sales account is closely tied to accounts receivables, therefore, evidence supporting accounts receivable tends to support sales. Accounts receivable is frequently the largest asset that a company has. If your company is subject to an annual audit, the auditors will review its accounts receivable and revenues in some detail to determine if they are fairly presented in the context of the financial statements as a whole.

Some companies manipulate their earning by inflating their period and receivables. When trade receivables increase, revenues increase. So, a company can increase its net income by recording nonexistent receivables.

In this article, we will answer questions such as:

- Should auditor confirm receivables to obtain reliable evidence that they are fairly presented?
- Why should we assume that revenues are overstated or understated and to apply professional skepticism?

Keywords: independent financial audit, audit examination, confirmation of accounts receivable and revenue, audit evidence, audit procedures, audit quality, errors, fraud, efficiency

JEL: M42

ОДИТОРСКИ ПРОЦЕДУРИ ЗА ПОТВЪРЖДЕНИЯ НА ВЗЕМАНИЯ И ПРОДАЖБИ

главен асистент, доктор Бранимира Асенова Колева,
регистриран одитор
branimira_koleva@abv.bg
Катедра „Счетоводна отчетност“
Икономически Университет-гр. Варна

Въведение

Независимият финансов одит в България е уреден в Закона за независимия финансов одит. Целта на финансовия одит е получаване на разумна степен на сигурност, че финансовият отчет не съдържа съществени неточности, отклонения и несъответствия, дължащи се на грешки или измама, за да бъде изразено от регистрирания одитор одиторско мнение дали този финансов отчет е изготвен във всички съществени аспекти на съответствие с приложимата за предприятието счетоводна база. Финансовият одит обхваща процедури за постигане на разумна степен на сигурност (Закон за независимия финансов одит, чл. 44, чл. 45).

1. за спазване принципите на счетоводството съгласно приложимата счетоводна база;
2. доколко счетоводната политика на одитираното предприятие е целесъобразна за неговата дейност и е съвместима с приложимата счетоводна база и счетоводните политики, използвани в съответния отрасъл;
3. за последователността на прилагането на оповестената счетоводна политика съгласно приложимата счетоводна база;
4. за ефективността на системата на вътрешния контрол, ограничена до постигане целите на одита;
5. за процеса на счетоводното приключване и изготвянето на финансовия отчет;
6. за достоверността и необходимата за потребителите обхватност на представената и оповестена във финансовия отчет информация съгласно приложимата счетоводна база.

Финансовият отчет, изготвен от ръководството, съдържа твърдения за вярност – съществуване, пълнота, оценка, точност, разграничаване на периодите, класификация и разбираемост, права и задължения. Одиторът сравнява събраните доказателства за твърденията относно икономическите действия, за да определи степента на съответствие между тези твърдения и установените критерии. Критериите могат да са общоприемлива счетоводна база или специфична счетоводна база.

При одиторската проверка е налице съществен одиторски риск най-вече с възникването и признаването на приходите и свързаните с тях вземания. Поради актуалния теоретико-приложен и дискуссионен характер целта на **настоящата разработка** е представяне на използването от страна на одитора на процедури за потвърждения от външни източници, чрез които да се получат надеждни одиторски доказателства за признатите вземания и приходи. Общата одиторска цел при тяхната проверка е да се определи дали те са честно представени във финансовия отчет като цяло. Продажбите са неразривно свързани с вземанията, следователно доказателствата подкрепящи вземанията потвърждават и приходите.

Предмет на изследване са аналитичните и други видове процедури, които одиторът използва, за да се проверят вземанията и свързаните с тях приходи.

Обект на изследване са вземанията, приходите и свързаните с тях твърдения на ръководството за пълнота, оценка, съществуване, разграничение на периодите.

Основната изследователска теза, която се поддържа в разработката, е че самоцелното изпращане на писма за потвърждения няма да донесе желания одиторски ефект. Одиторът, преди да изпрати писмо за потвърждение на вземанията, следва внимателно да обмисли неговото съдържание; вида му – положително или отрицателно искане; да определи най-подходящата дата на потвърждение; лицето, към което ще бъде насочено писмото и броят на салдата, които ще бъдат потвърдени. Само когато той изпълни прецизно и с дължима грижа целия процес на подготовка и изпращане на писмата за потвърждения към респондентите, тогава може да се каже, че има възможност да се съберат надеждни доказателства, които ще подкрепят издаденото одиторско мнение.

За постигането на така дефинираната цел в рамките на изследването са поставени следните **задачи**:

- Изследване на процеса, свързан с изготвяне и изпращане на външно потвърждение - проектиране на искането за външно потвърждение; избор на датата на потвърждение (междинна или към края датата на баланса); определяне на броя на салдата, които ще бъдат потвърдени;
- Обмисляне на подходящи процедури, свързани с изпращане на писма за потвърждения и оценка на получените резултати;
- Извършване на анализ на възрастовия състав на вземанията и тест за разграничаване на периодите по отношение на признатите приходи;
- Представяне на примери за потенциални грешки, измами и одиторски процедури, свързани с проверка на риска от измама;
- Документиране на свършената работа и формиране на одиторско досие.

За постигането на целта на изследването и решаването на посочените задачи се използват следните **методи**:

- **Анализ** – анализира се процесът, свързан с потвърждения на вземания от клиенти; определят се насоки за подобрене и усъвършенстване на одиторския процес; установяват се резултатите от използването на потвърдителни процедури;
- **Сравнения** – извършва се сравнителен анализ на одитните процедури, което позволява да се дават препоръки с цел тяхното подобрене;
- **Аналогия** – използва се чрез пренасяне свойствата на методите, прилагани от други икономически дисциплини, в предмета на аналитичните процедури.

1. Потвърждение на вземанията

При проверката на вземанията и приходите от продажби, освен изпращането на писма за потвърждения, одиторите използват и аналитични процедури. Например:

- откритите необичайни взаимовръзки съществуващи във вземанията и материалните запаси могат да подсказват за съществуващи проблеми в приходите;

- непризнатите приходи от продажби на стоки могат да рефлектират в необичайно високи нива на материални запаси по счетоводни данни и необичайно нисък процент на обръщаемост на вземанията.

Ето защо поради съществуването на тези взаимовръзки, комбинираният преглед на продажбите, вземанията и материалните запаси е възможно най-ефективният одиторски подход.

Таблицата по-долу обобщава специфичните одиторски цели, свързани с твърденията на ръководството във финансовия отчет по отношение на вземанията. Представени са процедури по същество, които обезпечават тези цели.

Таблица 1

Представяне на специфични одиторски цели и свързаните с тях процедури по същество с цел потвърждение или не на твърденията на ръководството във финансовия отчет

Специфична одиторска цел	Процедури по същество	Твърдения във финансовия отчет
<p>Вземанията признати в баланса съществуват, отнасят се за валидни сделки и включват автентични задължения на трети страни към предприятието.</p>	<p>Проучване на счетоводната политика на предприятието за първоначално признаване и последваща оценка на вземанията от продажби;</p> <p>Проверка за наличие на равнение между аналитичните сметки на вземанията със синтетичната стойност на вземанията в оборотната ведомост, главна книга и баланс;</p> <p>Проверка дали всички вземания са включени в баланса и няма неотразени съществени вземания;</p> <p>Проверка за точността на списъка на клиентите като:</p> <ul style="list-style-type: none"> - получим списък на клиентите; - проверим дали салдата на клиентите съответстват на тези в главната книга; <p>Подбор на салда на клиенти за потвърждение. В извадката е необходимо да се включат:</p> <ul style="list-style-type: none"> - всички основни клиенти; - клиенти, чиито салда са значими към датата на баланса; 	<p>Съществуване Възникване Пълнота Права и задължения</p>

	<p>Изпращане на писма за потвърждение на клиентите;</p> <p>Подбор на избрани салда като:</p> <ul style="list-style-type: none"> - съпоставим отговорите със списъка на клиентите; - ако не е получен отговор, проверка на документите за вземания от клиенти след датата на потвърждение и записванията по сметката на клиента; - проверка дали съществуващите разлики между списъка на клиентите и отговорите са правилно осчетоводени; <p>Анализ на необичайни салда - вземания, възникнали в края на годината, големи стойности за отделни вземания, специални клиенти;</p> <p>Извършване на анализ за дублирани приходи, дублирани вземания, за кредитни салда на сметките за вземания от клиенти;</p> <p>Анализ на издадените кредитни известия – установяване на причините за прекратяването на сделката, повтарящи се суми, преглед за големи стойности.</p> <p>Във връзка с проверката на сделките между свързани лица е необходимо да се провери дали салдата между вътрешногруповите разчети са съпоставени и статиите са правилно осчетоводени;</p> <p>Сравнение коефициента на събираемост на вземанията от клиенти с тези от предходни години.</p> <p>Сравнение на средния срок за събиране на вземанията от клиенти в дни с тези от предходни години. Предприети мерки за ускоряване събираемостта на вземанията.</p>	
--	--	--

Получените суми от клиенти са коректни и несъбираемите вземания са правилно идентифицирани и обезценени.	<p>Преглед на писмата за потвърждение и на банковите извлечения;</p> <p>Анализ на възрастовата структура на вземанията;</p> <p>Във връзка с вземания по продажби, подлежащи на обезценка следва да се провери и осигури справка за :</p> <ul style="list-style-type: none"> - основание за обезценка; - стойност на начислените суми за обезценка за периода и да се направи аритметична проверка на изчисленията; <p>Проверка за правилността на отчитане на погасени обезценени вземания от клиенти;</p> <p>Проверка на отчитането на отписаните вземания и тяхното данъчно третиране.</p>	<p>Съществуване</p> <p>Възникване</p> <p>Точност</p> <p>Разграничаване на периодите</p> <p>Класифициране</p> <p>Оценяване</p> <p>Права върху вземанията</p>
Вземанията са правилно представени и класифицирани в баланса. Оповестяванията са адекватни.	<p>Проверка за наличие на компенсиране на вземания със задължения в баланса;.</p> <p>Преглед на банкови извлечения и писма за потвърждения;</p> <p>Проучване за наличие на ограничения при събиране на вземанията.</p>	<p>Представяне и оповестяване</p> <p>Права върху вземанията</p> <p>Пълнота</p> <p>Точност</p> <p>Оценяване</p>

Първата стъпка при одитирането на вземанията е извършването на проверка с цел наличие на съответствие между сбора на аналитичните салда на вземанията и общата стойност на вземанията посочена в оборотната ведомост, главна книга и баланс. Това обикновено се прави преди всякакви други процедури, за да се убеди одиторът, че популацията, която се проверява, отговаря на стойността посочена в главната книга. В допълнение, одиторът проследява отделни клиенти с цел съответствие със съпроводителни първични документи, договори, дати на възникване на разчета. Следващата важна стъпка е проверка на вземанията чрез изпращането на писма за потвърждения към външни източници. Според МОС 500 Одиторски доказателства (Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)) външното потвърждение представлява одиторско доказателство, получено от одитора като пряк отговор в

писмена форма до одитора, изпратен от трета страна (потвърждаваща страна), на хартиен или електронен или друг носител. Одиторско доказателство е цялата информация, използвана от одитора при достигането до изводите, върху които се базира одиторското мнение, и включва както информацията, съдържаща се в счетоводната документация, от която е изготвен финансовият отчет, така и друга информация. От одиторите не се очаква да обхванат цялата информация, която може да съществува. Одиторските доказателства, които са кумулативни по характер, включват одиторски доказателства, получени от одиторски процедури, изпълнени в хода на одита, но може да включват одиторски доказателства, получени и от други източници, като например от предходни одити и от процедури за контрол върху качеството на фирмата за приемане и продължаване на взаимоотношенията с клиент.

Процедурите за външни потвърждения често са уместни, когато се адресират твърдения за вярност, свързани с определени салда по сметки и техните елементи. Външните потвърждения, обаче, не трябва да се ограничават единствено до салда по сметки. Например одиторът може да поиска потвърждение на условията на договори или сделки на предприятието с трети страни; искането на потвърждение може да бъде разработено с цел запитване дали са правени модификации в договора и, ако това е така, какви са свързаните подробни данни. Процедурите за външни потвърждения се използват и за получаване на одиторски доказателства за отсъствието на определени условия, например отсъствието на „страничен договор“, който може да се отрази на признаването на приходите.

Тази основна процедура следва да бъде изпълнявана във всички одиторски ангажименти, освен при следните обстоятелства:

- Стойността на вземанията са несъществени за финансовия отчет;
- Очаква се, че използването на потвърждения ще бъде неефективно – предходен опит е показал, че процентът на върнатите потвърждения е твърде нисък или се очаква отговорите да бъдат ненадеждни.
- Комбинираното ниво на вътрешно-присъщия риск и контролния риск е ниско, в съчетание с доказателства, които ще се осигурят чрез аналитични процедури или други тестове на детайлите, е достатъчно да намали одиторския риск до приемливо ниско ниво относно съотносимите твърдения за вярност.

В практиката рядко не се изпращат писма за потвърждение на вземания от клиенти, особено ако са съществени, тъй като потвърждението от трета независима страна осигурява по-голяма степен на сигурност отколкото получаването на доказателства от самото предприятие. Когато одиторът реши, че не е необходимо да потвърждава дадени салда, поради наличие на обстоятелствата посочени по-горе, то той следва да документира решението си в работните книжа.

Изготвянето на искане за потвърждение може да засегне пряко процента на отговорите за потвърждение и надеждността и характера на одиторските доказателства, получени от тези отговори. Ето защо одиторът е необходимо да обмисли:

- Проектиране на искането за външно потвърждение;
- Избор на датата на потвърждение;
- Определяне на броя на салдата, които ще бъдат потвърдени.

1.1. Проектиране (конструиране) на искането за потвърждение - факторите, които одиторът трябва да вземе под внимание при изготвянето на искания за външно потвърждение, включват:

- Избор на форма на потвърждение (положителна или отрицателна);
- Използване на предходен одиторски опит с клиента или друг подобен ангажимент;
- Преглед на вида информация, която се потвърждава;
- Анализирание на характеристиките на потвърждаващата страна.

1.1.1. Форма на потвърждение

Използват се два типа за потвърждение на вземания от клиенти: положително и отрицателно искане за потвърждение. Искането за положително потвърждение представлява искане към потвърждаващата страна да отговори директно на одитора, като посочи дали потвърждава или не информацията в искането, или като предостави поисканата информация. Искане за отрицателно потвърждение се адресира към потвърждаващата страна да отговори директно на одитора, само ако потвърждаващата страна не е съгласна с информацията, посочена в искането.

Искането за положително потвърждение се приема като по-надеждно средство за потвърждение, защото изисква утвърдително действие от другата страна. Определянето на това, кой тип потвърждение ще използва одиторът зависи от: нивото на вътрешния контрол на клиента; характера на популацията от вземанията и обстоятелствата на индивидуалния одит.

Искането за положително потвърждение изисква от потвърждаващата страна да отговори на одитора при всички случаи, или като посочи своето потвърждение на предоставената информация, или като изисква от потвърждаващата страна да предостави информация. Обикновено се очаква, че отговорът на искане за положително потвърждение ще осигури надеждни одиторски доказателства. Но тук е налице риск, че потвърждаващата страна може да отговори на искането за потвърждение, без да провери дали информацията е точна. Одиторът може да намали този риск като използва искания за положително потвърждение, които не посочват сумата (или друга информация) в искането за потвърждение, а иска от потвърждаващата страна да я попълни или да предостави друга информация. От друга страна, използването на този тип „празно” искане за потвърждение може да доведе до по-нисък процент на отговорите, тъй като са необходими допълнителни усилия от страна на потвърждаващите страни. Това от своя страна също ще доведе до необходимостта от изпълнението на алтернативни одиторски процедури в подкрепа на ниския процент на потвърждение. Когато е използвано положително искане за потвърждение, което не е върнато, то не се счита, че са получени одиторски доказателства.

Искането за отрицателно потвърждение изисква потвърждаващата страна да върне отговор, само ако счита, че не е съгласна с посочената информация в писмото. Когато не се върне отговор от изпратено писмо с отрицателно потвърждение, се счита, че събраната информация е различна от тази, събрана чрез използването на положително писмо за потвърждение. Липсата на отговор на отрицателно искане за потвърждение осигурява единствено косвено доказателство. Поради това ограничение, формата с отрицателно искане за потвърждение следва да бъде използвано единствено при следните условия (Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит,

преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), МОС 505 Потвърждения от външни източници, параграф 15):

- Комбинираното ниво на вътрешно-присъщия и контролния риск е нисък. Одиторът е оценил риска от съществени неправилни отчитания като нисък и е получил достатъчни и уместни одиторски доказателства за оперативната ефективност на контроли, които са уместни за твърдението за вярност; / МОС 505/
- популацията от обекти, предмет на процедурите за получаване на отрицателно потвърждение, включва голям брой малки, хомогенни салда по сметки, сделки или условия;
- очаква се много нисък процент на изключения;
- одиторът не знае за обстоятелства или условия, които биха довели до това, получателите на искания за отрицателно потвърждение да игнорират тези искания.

Въпреки условията описани по-горе е възможно използването на отрицателни потвърждения да не формират достатъчно пълни и надеждни доказателства. Поради това одиторът следва да приложи алтернативни процедури. Например:

- за салда на сметки за вземания – да се проверят конкретни последващи парични постъпления, транспортна документация и продажби, осъществени близо до края на периода;
- за салда на сметки за задължения – да се проверят последващи парични плащания или кореспонденция с трети лица и друга документация, като например протоколи за получени стоки, складови разписки, товарителници.

Когато се получат отговори на искането за отрицателно потвърждение, включващо несъгласие с посочената сума, одиторът следва да разследва причината за това. Ако има известен брой несъгласия или несъгласието се явява съществена сума, одиторът следва да преосмисли първоначално определеното от него ниво на вътрешно-присъщ и контролен риск. Тази нова преценка може да доведе до заключението, че комбинираното ниво на вътрешно-присъщия и контролния риск не е ниско, в който случай одиторът следва да промени първоначално планираният одиторски подход с по-подходящ.

1.1.2. Предходен одиторски опит с клиента или друг подобен ангажимент

Когато одиторът реши да изпрати външно потвърждение, той следва да обмисли получената информация от предходния одит с клиента или подобен ангажимент. Тази информация включва анализ на:

- проценти на получени отговори в предходни години или с друг сходен ангажимент;
- познание за идентифицирани неточности през предходния одит;
- и всякакви фактори, които водят до съмнения относно надеждността на отговора на искане за потвърждение.

Например предходният одиторски опит показва:

- че нивата на отговори на изпратени писма за потвърждения са много ниски, поради което одиторът следва да изпълни алтернативни одиторски процедури, за да получи съответстващи и надеждни одиторски доказателства;

- че предимното използване на тип „празно” искане за потвърждение е довело до по-нисък процент на отговорите, тъй като са необходими допълнителни усилия от страна на потвърждаващите страни.

1.1.3. Вид на информацията, която се потвърждава

Процедурите за получаване на потвърждения от външни източници често се изпълняват с цел да потвърдят или да поискат информация за салда по сметки и техните елементи. Също така те могат да бъдат използвани за потвърждение на условия по споразумения, договори или сделки между предприятието и други лица, или за да потвърдят отсъствието на определени условия, като например на „странично споразумение”. Одиторът следва да прецени възможностите на потвърждаващата страна, когато определя какво да включи в писмото за потвърждение. Респондентите могат да потвърдят единствено това, което са способни да потвърдят, като е налице тенденция да се потвърждава това, което е относително лесно за потвърждение. Например, когато одиторът разработва искане за потвърждение на вземания, той следва да обмисли дали насрещната страна е по-способна да верифицира индивидуални вземания или сделки, които взети като цяло съставляват сумата на представеното вземане в баланса. Информацията, за да бъде потвърдена, не следва да бъде ограничена само до потвърждение на сума. Например в сложни сделки е подходящо да бъдат потвърдени условия на договор или друга документация, която я потвърждава.

1.1.4. Характеристики на потвърждаващата страна.

Отговорите на искания за потвърждение осигуряват по-съответстващи и надеждни одиторски доказателства, когато са изпратени на потвърждаваща страна, за която одиторът вярва, че разполага с познания за информацията, която трябва да бъде потвърдена. Например отговорното длъжностно лице във финансова институция, което има познания за сделката или за споразуменията, за които се изисква потвърждение, може да бъде най-подходящото лице във финансовата институция, от което да се поиска потвърдението. Писмото за потвърждение следва да бъде адресирано към лице, което би предоставило смислен и компетентен доказателствен материал (William F. Messier, 2021, Jr Auditing & Assurance, Mc. Graw-Hill). В този ред на мисли, факторите, които одиторът следва да има предвид, са следните:

- а) компетентност на респондента – потвърждаващата страна може да е апатична към процеса на потвърждения, като мениджмънтът може да е делегирал отговорност към лице, което ще подпише и върне потвърждаващото писмо без адекватна загриженост за неговата точност;
- б) познания на респондента – потвържденията могат да бъдат подписани от лица, които нямат знания за сумите и власт за подписване;
- в) обективност на респондента – например надеждността на потвържденията между свързани лица е възможно да бъде манипулирана.

Ако одиторът има съмнение, че посочените по-горе фактори са налице и няма да може да се съберат надеждни, пълни и убедителни доказателства чрез процеса на изпращане на писма за потвърждение на вземанията, то той следва да обмисли използването на други одиторски процедури, за да се тестват твърденията на ръководството.

При някои обстоятелства нивото на професионален скептицизъм следва да се увеличи, изразяващо се в по-задълбочена проверка на респондента.

Отношение на професионален скептицизъм означава, че одиторът прави критична оценка, поставяйки под въпрос валидността на получените одиторски доказателства и внимавайки за одиторски доказателства, които противоречат или поставят под въпрос надеждността на документите и отговорите на запитванията и другата информация, получени от ръководството и лицата, натоварени с общото управление. Например отношение на професионален скептицизъм е необходимо през целия одиторски процес, за да може одиторът да намали риска от пропускане на необичайни обстоятелства, от висока степен на предоверяване при достигането до заключения в резултат на одиторските наблюдения и от използването на погрешни предположения при определянето на характера, времето на изпълнение и обхвата на одиторските процедури и оценката на резултатите от тях. При отправянето на запитвания и изпълнението на други одиторски процедури одиторът не се задоволява от по-малко от убедителни одиторски доказателства, на база предположението, че ръководството и лицата, натоварени с управлението, са искрени и почтени. Съответно, изявленията на ръководството не представляват заместител за събиране на достатъчни и уместни одиторски доказателства за даване на възможност за извличане на разумни заключения, върху които да се базира одиторското мнение (МОС 200 Цел и общи принципи на одит на финансови отчети).

Например, ако са налице значителни, необичайни за края на годината сделки, които са съществени или потвърждаващата страна обезпечава клиента със свои активи.

1.2. Определяне на датата на потвърждение

Датата на потвърждение е свързана с времето на потвърждаващите процедури. Дали потвържденията са необходими за края на годината или към някоя друга междинна дата зависи от цялостния одиторски подход, от целта да направим проверката по-ефективна или от крайните срокове зададени от клиента. Използването на дата на потвърждение различна от края на годината може да бъде оправдана, само когато вътрешните контроли на клиента са значително надеждни и могат да генерират точни приходи между датата на потвърждение и края на годината. В противен случай процесът на потвърждение следва да бъде проведен на или много близо до датата на баланса. Други фактори, които одиторът следва да обмисли, когато взема решение кога да бъде датата на потвърждение включват:

- Съществеността на вземанията признати в баланса;
- Одиторското излагане на съдебни дела поради възможността на клиента да изпадне в несъстоятелност или подобни рискове.

Ако одиторът вземе решение да потвърди вземанията от клиенти преди края на годината, то той следва да провери сделките възникнали между потвърждаващата дата и датата на баланса чрез проверка на приходни фактури, транспортни документи, експедиционни бележки, банкови извлечения за постъпили суми.

1.3. Броят на салдата, които ще бъдат потвърдени

Одиторът следва да определи колко броя писма за потвърждения ще изпрати и на кои клиенти. Това е въпрос на формиране на извадка, която може да е статистическа или нестатистическа, базирана на одиторска преценка. Първоначалната преценка, свързана с броя на потвържденията е свързана с (Nhyira, P., 2017, p.90 Audit and assurance: An Introduction to the Audit Profession, Hills):

- а) Съществеността на сумата на вземанията като цяло – например вземанията от клиенти са съществено по-големи от другите активи в баланса;
- б) Броя на салдата на вземанията от клиенти;
- в) Разпределение на сумата на вземанията – например, ако всички вземания от клиенти са с приблизително еднаква стойност, необходимо е да бъдат потвърдени по-малко на брой салда, за разлика, ако са налице вземания от клиенти с различни стойностни диапазони;
- г) Получените резултати за разбирането за вътрешните контроли, съществуващи в одитирания клиент;
- д) Полученият процент на потвърждение в предходни години;
- е) Тип потвърждение, което ще се изпраща – например повече на брой потвърждения ще трябва да се изпратят, ако се използва искане за отрицателно потвърждение, за разлика от използването на искане за положително потвърждение;
- ж) Резултатите от свързаните с процеса на потвърждение аналитични процедури.

В повечето одити, одиторският подход следва да бъде потвърждение на вземания със следните характеристики:

- Вземания с по-големи салда;
- Вземания, които са по-стари;
- Съдебни вземания;
- Вземания с кредитни крайни салда;
- Вземания от свързани лица.

Важно е по време на процеса на избор на салда за потвърждения одиторът да бъде дискретен и независим в избирането на вземания, които да бъдат потвърдени. Но понякога е възможно ръководството да откаже (да не разреши) на одитора да изпрати искания за потвърждения. В тези случаи одиторът следва да:

- отправя запитване относно причините за отказа от страна на ръководството и търси одиторски доказателства за тяхната валидност и обосновааност;
- оценява ефектите на отказа на ръководството върху оценката на одитора на съответните рискове от съществени неправилни отчитания, включително риска от измама, и върху естеството, времето на изпълнение и обхвата на другите одиторски процедури;
- изпълнява алтернативни одиторски процедури, които са разработени с цел получаване на уместни и надеждни одиторски доказателства.

Ако одиторът заключи, че отказът на ръководството да позволи на одитора да изпрати искания за потвърждение е неоснователен, или ако одиторът не е в състояние да получи съответстващи и надеждни одиторски доказателства от алтернативни одиторски процедури, одиторът комуникира с лицата, натоварени с общо управление, в съответствие с МОС 260 (преработен) Комуникация на

одиторски въпроси с лицата натоварени с общо управление. Също така одиторът следва да определи ефектите за одита и одиторското мнение в съответствие с МОС 705 (преработен) Модификации на мнението, изразено в доклада на независимия одитор (Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)).

2. Изпълнение на процедурите, свързани с изпращане на писма за потвърждения и оценка на получените резултати

2.1. Изпращане на писма за потвърждения

За да бъде ефективна процедурата свързана с изпращането на писма за потвърждение, одиторът следва да осъществява контрол от момента, в който самите писма се подготвят и изпращат, докато те се върнат от потвърждаващата страна. В идеалния случай процесът на потвърждение включва изпращане на писма за потвърждение директно от одитора към респондентите и обратно получаване на исканата информация отново директно от потвърждаващата страна към одитора. Когато се използват искания за положителни потвърждения и няма отговор, одиторът следва да изпрати второ, дори трето писмо.

МОС 500 Одиторски доказателства (Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)) посочва, че дори когато одиторските доказателства са получени от източници, които са външни за предприятието, могат да са налице обстоятелства, които засягат тяхната надеждност. Всички отговори съдържат известен риск от пречки, промяна или измама. Такъв риск съществува независимо дали отговорът е получен на хартиен носител, или в електронна форма, или на друг носител. Фактори, които могат да сочат съмнения относно надеждността на отговора, включват, че той:

- е бил получен косвено от одитора; или
- изглежда, че не идва от първоначално предвидената потвърждаваща страна.

Отговорите, получени в електронна форма, например електронна поща, съдържат рискове относно тяхната надеждност, тъй като доказването на произхода и правомощията на лицето, изпратило отговора, може да се окаже трудно, както може да се окаже трудно и установяването на промени. Процес, който да се използва от одитора и от лицето, предоставящо отговора, който създава сигурна среда за отговорите, получавани по електронен път, може да намали тези рискове. Ако одиторът е удовлетворен, че този процес е сигурен и надлежно контролиран, надеждността на получените по този начин отговори се повишава. Процесът на електронно потвърждение може да включва различни техники за потвърждаване самоличността на изпращача на информацията в електронна форма, например, чрез използването на кодиране, електронни цифрови подписи и процедури за потвърждение на автентичността на интернет страницата.

Възможно е одиторът да получи устен отговор на потвърждение. Но устният отговор на искане за потвърждение не отговаря на определенията за потвърждение от външен източник, тъй като не представлява директен писмен

отговор до одитора. Важно е устно потвърдената информация да бъде документирана в одиторските работни книжа. Ако информацията е съществена, одиторът може в зависимост от обстоятелствата, да поиска от потвърждаващата страна да отговори в писмена форма директно на него. Ако не бъде получен такъв отговор, одиторът следва да търси други одиторски доказателства в подкрепа на информацията от устния отговор.

2.2. Приложение на алтернативни процедури при липса на отговор на положително искане за потвърждение

При отрицателните искания за потвърждения липсата на отговор от респондентите не е проблем, защото от насрещната страна се изисква да потвърди само ако информацията в писмото е неточна. Веднъж щом дадени салда са избрани да бъдат потвърдени с положителни искания, те следва да бъде потвърдени. Въпреки това, одиторът често е неспособен да получи 100 % отговор, когато се използват положителни искания за потвърждения. Когато информацията не е била потвърдена, одиторът може да реши да използва алтернативни одиторски процедури, като вида им от размера на сумата и нивото на вътрешния контрол при клиента. Общите алтернативни процедури включват проверка на последващи парични постъпления и преглед на документация.

2.3. Проверка на последващи парични постъпления от респондентите – одиторът може да провери последващите парични постъпления към потвърждаващата дата, за да се установи дали вземанията са събрани. Доказателствата са паричните преводи, съотносими към салдата, които се потвърждават. Този вид потвърждение заедно с транспортните документи, които доказват, че стоките са експедирани преди потвърждаващата дата (или документация, че услугите са извършени), осигуряват добри доказателства, че вземанията съществуват. Следва да бъдат положени допълнителни усилия за свързване на последващите плащания с конкретните фактури към потвърждаващата дата. Една специфична измама е осчетоводяването (обвързването) на последващо плащане на друг клиент към грешно вземане, за да се прикрие незаконно присвояване на средства. Внимателната проверка на последващите парични преводи, за да се определи дали те са отнесени (осчетоводени) към коректното салдо на вземането разкрива този вид измама. Поради това че проверката на последващите плащания представлява доказателство, получено от външен източник, се приема, че осигурява по-надеждно доказателство от прегледа на вътрешно създадена документация.

2.4. Преглед на документация – одиторът може да прегледа документи, които са свързани с увеличаване на стойността на вземанията. Например, фактури за продажби, които не са разплатени и свързаните с тях транспортни документи.

3. Приложение на алтернативни процедури поради наличие на отговори с разлики

Отговорите на потвърждаващата страна често показват съществуващи разлики. Одиторът следва да определи причините за разликите и да установи кои

от тях представляват неточности. Най-често срещаните причини за разлики могат да бъдат следните:

- 3.1. *Плащането е било вече направено* – например съответният купувач е направил плащането преди датата на потвърждение, но клиентът за одит не го е осчетоводил навреме. Одиторът следва внимателно да проследи тези случаи, за да определи дали те не са свързани с грешки поради разграничимост на периодите, присвояване на средства или измама;
- 3.2. *Стоките не са били получени* – разлики възникват, поради това че продавачът на стоките осчетоводява продажбата на датата на експедиране на стоката, а купувачът осчетоводява покупката, когато стоките са получени. Времето, през което стоките пътуват често са причина за разлики в писмата за потвърждения. Тези разлики следва да се проследят, за да се определи рискът, купувачът никога да не получи стоките или в счетоводните регистри съществува грешка от тип „разграничимост на периодите“;
- 3.3. *Стоките са били върнати обратно* – например пропусъкът на купувача, закупил стоката, да осчетоводи кредитно известие би породило разлики или неправилно осчетоводяване на върнатите стоки. Отново тези различия следва да се анализират и уточнят;
- 3.4. *Чиновнически грешки и суми, които се оспорват* – например разлики обикновено възникват, когато купувачът твърди, че има грешки в цените на стоките; стоките са повредени; коректното количество на стоки не е получено или има други аритметични неточности.

Одиторът е необходимо да разследва всички налични разлики между салдата на вземанията при неговия клиент за одит и информацията осигурена от потвърждаващата страна. Ако различията не могат да бъдат обяснени или одиторът определи, че те представляват грешки, то той следва:

- да установи причината за неточността;
- да екстраполира грешката към цялата популация, за да прецени дали са необходими допълнителни одиторски доказателства, с цел намаляване на одиторския риск към подходящо ниско ниво;
- да обмисли възможността за наличие на измама;
- да определи дали са необходими допълнителни одиторски процедури, за да достигне желания процент на потвърждение на салдата на вземанията;

В следващата таблица са представени примери за възможни разлики, които могат да възникнат в процеса на потвърждение на салдата на вземанията и вероятните причини за това.

Таблица 2

Примери за разлики с потвърждаващата страна и възможни причини за тях

Видове разлики възникващи в процеса на потвърждение на вземанията	Вероятни причини
Неосчетоводени плащания в сметките на вземания от клиенти	<ul style="list-style-type: none"> • Полученото плащане е обвързано с грешна фактура; • Измама.

Стоките не са получени от купувача /респондента/	<ul style="list-style-type: none"> • Забавяне с доставката; • Фактурата за продажбата е изпратена на грешен контрагент; • Стоките са изпратени към грешен купувач; • Фиктивни продажби и транспортни документи.
Стоките са върнати от купувача	<ul style="list-style-type: none"> • Забавяне на връщането на стоката; • Неосчетоводени кредитни известия.
Човешки грешки	<ul style="list-style-type: none"> • Грешна цена; • Грешно количество; • Двойно осчетоводени фактури; • Аритметични грешки във фактурата по отношение на суми, отстъпки и др.
Сумите се оспорват	<ul style="list-style-type: none"> • Повредени стоки; • Купувачът оспорва количеството или единичната цена на стоките.

4. Оценяване на получените доказателства

Когато одиторът оценява резултатите от отделни искания за потвърждения от външни източници, той може да категоризира тези резултати по следния начин:

- (а) отговор от съответната потвърждаваща страна, който сочи съгласие с информацията, предоставена в искането за потвърждение, или който предоставя поисканата информация без изключение;
- (б) отговор, който се счита за ненадежден;
- (в) липса на отговор; или
- (г) отговор, който сочи изключение.

Оценката на одитора, когато бъде разгледана заедно с други одиторски процедури, които одиторът може да е изпълнил, може да му помогне да достигне до заключение дали са били получени достатъчни и уместни одиторски доказателства или са необходими допълнителни одиторски доказателства, както се изисква (МОС 330 Одиторски процедури в отговор на оценените рискове, Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), параграф 26-27).

Ако одиторът направи заключение, че доказателствата получени чрез писмата за потвърждение или чрез приложените алтернативни одиторски процедури не са достатъчни за потвърждение на твърденията на ръководството във финансовия отчет, то следва да се набавят допълнителни доказателства.

Могат да се направят аналитични процедури за проверка на приходите, защото резултатите от тях ще се отнасят и за признатите вземания от клиенти.

Примери за подобни процедури са (Louwers, T. Ramsay, R. Auditing & Assurance Services, Mc. Graw-Hill, 2021, p. 261):

- Сравнение на размера на продажбите по счетоводни сметки с производствения капацитет. Счетоводни приходи превишаващи капацитета биха насочвали за потенциални фалшиви, нереални продажби, съответно и за несъществуващи вземания;
- Сравнение на месечните продажби и рекламации от текущата година и съпоставяне спрямо същите месеци от предходната година. Тази процедура може да разкрие съществуването на значителни рекламации (кредитни известия по фактури; сторна на продажби), които могат да насочат одитора към евентуални проблеми, свързани с неправилно признаване на приходите през проверявания период;
- Сравнение на приходите осчетоводени по месеци, по продукти или бизнес сегменти през текущия отчетен период спрямо същия от предходния период.
- Анализ на взаимовръзката между перата във финансовия отчет за текущия отчетен период спрямо сравним предходен период. Например значително намаление на съотношението на себестойността на продажбите към приходите може да насочи към въпроса, че приходите са надценени, съответно и вземанията от клиенти.

5. Анализ на възрастовия състав на вземанията и тест за разграничаване на периодите по отношение на признатите приходи

Важна част от проверката на вземанията е одиторът да прегледа приетата и прилаганата счетоводна политика по отношение на обезценката на вземанията. (Alvin A. Arens, Randal J. Elder, Auditing and Assurance Services, 16th edition, 2016, p. 487) Той следва да тества нейната разумност и точност. Началната точка е преглед на вътрешния контрол по отношение на кредитната политика на клиента – степента, до която тя коректно функционира и дали не е съществено променена спрямо предходната година. Одиторът следва да направи анализ на възрастовия състав на вземанията към датата на баланса. Сумата и възрастта на неплатените вземания е необходимо да бъдат сравнени със сходна информация от предходни периоди, за да се прецени дали дължимите суми се увеличават или намаляват. Полезно е за одитора да установи историята на лошите вземания, която ще е отправна точка за коректното извършване на текущите обезценки.

Например ако одиторът установи просрочените дни и процентите на неизпълнение, базирайки се на исторически опит (виж Таблица 3 по-долу), то тези проценти могат лесно да бъдат приложени към текущата година.

Таблица 3

Матрица на обезценка и определени проценти на загуба

Просрочени дни	Текущ	1 – 30	31 – 60	61 – 90	>90 дни	
		дни	дни	Дни		
Процент неизпълнение*	на	1.5%	3.0%	5.0%	10.0%	25.0%

* Проценти на загуба, базирани на предишен опит, коригирани с прогнозна информация

Използвайки тази информация, одиторът може лесно да направи преизчисление на изчислените вече обезценки за текущия период и да установи тяхната точност.

През периодите на икономическа несигурност събираемостта на клиентските вземания може да се влоши с по-бърза скорост. Одиторът следва да тества разумността на оценките, приложени от ръководството чрез изпълнението и на следните процедури:

- Проучване на публично налична информация за основните клиенти на предприятието - обект на одит, за да се определи тяхната способност за погасяване на задълженията им;
- Установяване на необичайни кредитни лимити или нестандартни условия за плащания, предоставени на купувачите;
- Тестване на последващо събиране на вземанията;
- Проследяване - дали паричните постъпления действително идват от конкретния клиент.

Понякога предприятията дават кредити на своите клиенти в името на добри търговски взаимоотношения, въпреки че не са си събрали вземанията от тях. Това се прави, за да се увеличат продажбите и печалбите. Например подобни случаи бяха практика преди Ковид периода, когато туроператори предоставяха кредити на своите клиенти - хотели, въпреки че имаха стари вземания от тях. Това основно се прави, за да може даденият туроператор ексклузивно да настанява туристи в този хотел. В тези случаи одиторът следва да обърне специално внимание на събираемостта на тези вземания.

В някои ангажименти одиторът може да намери за необходимо да изпълни тестове свързани с разграничаване на периодите по отношение на признатите приходи (Blackwell, N., Essential Audit & Assurance – Advanced, Emile Woolf International, 2021, p.195). Това е типично в случаите, когато одиторската преценка за наличието на съществени неточности свързани с разграничаване на периодите е висок или одиторът е забелязал нетипично увеличение на приходите в края на текущата или в началото на следващата година. Например подобен риск съществува във ВиК и електроразпределителните дружества, където е възможно признаване на част от декемврийските приходи през месец януари на следващата година (в зависимост от това кога са засечени данните за консумираната вода и електрическа енергия) и обратно – на част от януарските приходи (консумирана ел. енергия и вода през месец януари) към месец декември на предходната година.

Главната цел на теста „разграничаване на периодите“ е приходите да се признаят в годината, за която се отнасят. По този начин вземанията и приходите от продажби се проверяват за наличието на **пълнота и съществуване**. За да се намали рискът от неправилно признаване на приходите, одиторът е необходимо да планира и изпълни одита с подходяща степен на професионален скептицизъм. С цел пълнота на разработката е представен „Въпросник относно вътрешния контрол на отчитане на вземанията на предприятието“. При планирането на одита одиторът следва да получи достатъчно разбиране за бизнеса на клиента си - продуктите и услугите, които предоставя, политики и стратегии прилагани при продажбите, разбиране за неговия вътрешен контрол.

Таблица 4

Въпросник относно вътрешния контрол на отчитане на вземанията на предприятието

Целта на информацията от въпросника е:

1	Да се установи създадената организация на вътрешен контрол по продажбите на активи и услуги.			
2	Да се установи създадената организация на вътрешен контрол по издаването на фактури.			
3	Да се установи създадената организация на вътрешен контрол по събиране на вземанията от клиенти.			
4	Да се получи информация за създадената организация на контрол относно прилагания метод на оценка на вземанията.			
№	Въпроси			
		Да	Не	Забележка
1	Създават ли се първични документи, свързани с експедицията на материалните запаси или завършване на услугата (експедиционна бележка; приемо-предавателен протокол; акт за завършени СМР и други)?			
2	Първичните документи, свързани с експедицията на активи и завършване на услуги, номерирани ли са предварително с цел ограничаване на възможностите за злоупотреби?			
3	Води ли се регистър на първичните документи, свързани с експедицията на активи и завършване на услуги?			

4	Фактурирането на продажбите на активи и услуги основава ли се на окомплектовани първични документи за експедиция и транспортиране?			
5	Независими ли са лицата, които са оторизирани за разрешаване на експедицията на активите (предаването на услугите) от тези, които извършват фактурирането?			
6	Има ли регистър за издадените фактури?			
7	Следи ли се поредността на фактурите, издадени от клиента за продадени активи и извършени услуги?			
8	Има ли определено лице, което да осъществява контрол върху анулираните фактури?			
9	Има ли определено лице, което да осъществява контрол върху кредитните известия?			
10	Лицето, което издава фактурите, независимо ли е от лицето, което контролира анулираните фактури и от това, което контролира кредитните известия?			

6. Примери за потенциални грешки, измами и одиторски процедури свързани с тях

Съществува неправилното разбиране, че одиторът носи отговорност за разкриване на всички грешки, измами и противозаконни действия, но той трябва да положи максимални усилия за извършване на качествен одит, а не да се уповава на разбирането, че независимият финансов одит дава единствено умерена степен на сигурност.

В Международен одиторски стандарт 240 Отговорност на одитора относно измами при одита на финансови отчети е посочено: „Рискът от неразкриване на съществени отклонения, произтичащи от измама, е по-голям отколкото риска от неразкриване на съществени отклонения, произтичащи от грешка, тъй като измамата може да е свързана със сложни и внимателно организирани схеми, създадени за да я прикрият, като например фалшификация, преднамерен пропуск за отчитане на сделки или преднамерено направени изявления за въвеждане на одитора в заблуждение“. Отново в МОС 240 е посочено, че отклонения във финансовия отчет могат да възникнат в резултат на измама или грешка. Разграничаващият фактор между измамата и грешката е дали залегналото действие, което води до отклонение във финансовия отчет е *преднамерено* или *непреднамерено*. Определението за „измама“ е широка правна концепция, но за целите на настоящата статия се има предвид: отклонения, възникващи в резултат на *незаконно присвояване на активи и подправена финансова отчетност*.

В следващите редове са представени потенциални видове преднамерени или непреднамерени грешки, които могат да възникнат във връзка с признаването на приходите от продажби и свързаните с тях вземания от клиенти. Например:

- а) Стоките са транспортирани или услугите са предоставени предимно на свързани лица с дружеството. Насрещните свързани лица почти не извършват плащания по получените фактури във времето или ако извършват такива, то те са несъществени суми като цяло. Тази практика е евентуален индикатор за съществуването на така наречените „фиктивни“ продажби, което ни кара да се съмняваме в автентичността на самата сделка и в изготвените документи свързани с нея;
- б) Получени са аванси от клиенти, но вече дълъг период от време, например една или две години, стоките не се доставят или услугата не се предоставя. В тези случаи отново възникват въпросите относно истинност на сделката, дали полученият аванс не е дарение или кредит, но документално оформен по този начин;
- в) Клиентите са платили неточна сума;
- г) Издаване на кредитни известия основно към фактури за продажби, които все още не са платени. Преглед дали кредитните известия са издадени в правилния период и дали обстоятелствата на тяхното издаване подсказва за други проблеми. В допълнение следва да се прегледат и кредитни известия издадени в периода между датата на баланса 31.12. и датата на одиторския доклад, за да се прецени дали се отнасят до трансакции от периода на одита.
- д) Аналитичността на вземанията от клиенти не е пълна, защото за рисковите клиенти по отношение на времето на събирането на вземането не е издадена фактура за продажба, а само експедиционна бележка или друг вътрешен документ;
- е) Вземания от клиенти са отписани като несъбираеми неправилно, за да се прикрият събраните парични средства в брой. По този начин се извършва скрито разпределение на печалбата, защото официално събраните парични средства не постъпват в дружеството, а отиват директно при самия собственик, без да е начислен и платен данък дивидент;
- ж) Вземанията от клиенти се обвързват с плащане от трето лице, за което липсва подписано тристранно споразумение за плащане;
- з) Приходите са признати в грешен период, за да се постигнат желаните управленски цели – например конкретен финансов резултат, бонуси, комисионни;
- и) Признаване на приходи към несъществуващи клиенти – обичайно към дружества регистрирани в трети страни, вкл. офшорни зони;
- й) Наличие на фиктивни продажби и вземания не съществуват;
- к) Промяна на дати на договори и транспортни документи.

7. Одиторски процедури, свързани с тестване на риск от измама

Следващите действия са примери за одиторски процедури, които могат да бъдат изпълнени в отговор на съмнения за съществуването на измами при проверката на вземанията и продажбите. Например:

- а) Изпълнение на аналитични процедури и изчисления на ключови финансови показатели. За целите на МОС терминът „аналитични процедури“ означава оценки на финансова информация чрез анализ на правдоподобни взаимовръзки както между финансовите, така и нефинансовите данни. Аналитичните процедури обхващат и необходимото

проучване на идентифицираните колебания или взаимовръзките, които са несъвместими с другата съответстваща информация или се отклоняват съществено от очакваните стойности. (МОС 520, параграф 4). Поради това че по-горе в разработката бяха представени примерни аналитични процедури за проверка на приходите, съответно и свързаните с тях вземания, то в следващите редове са представени финансови показатели, които могат да са от помощ на одиторите при тяхната проверка.

Таблица 5

Подходящи финансови коефициенти, които могат да се използват при проверката на вземанията и приходите

Финансови коефициенти	Формула	Характеристика
Процент на брутна печалба	Нетни приходи от продажби – себестойност <u>на продажбите</u> Нетни приходи от продажби	Изчисляване на рентабилност
Печалба преди данъци към Собствен капитал	Печалба преди данъци x <u>Дни в годината</u> Собствен капитал x Дни в цикъла	Коефициент на печалбите към собствения капитал на година
Нетни продажби към Търговски вземания	Нетни приходи от <u>продажби x Дни в годината</u> Нетни търговски вземания x Дни в цикъла	Показва обръщаемостта на търговските вземания през годишния оперативен цикъл – тоест, колко пъти те ще се обърнат
Нетни продажби към Материални запаси	Нетни приходи от <u>продажби</u> Материални запаси	Коефициент на активност
Дни на материални запаси	Материални запаси x <u>Броя на дни в цикъла</u> Себестойност на продажбите	Показва броя на дните, през които материалният запас е в наличност
Възвръщаемост на нетни продажби	<u>Нетна печалба</u> Нетни приходи от продажби	Показва марж на печалбата
Обръщаемост на търговски вземания	Нетни търговски <u>вземания x 360</u> Нетни приходи от продажби	Изчислява времето, през което средните продажби представляват вземания
Провизия за обезценка на очаквани кредитни загуби	Провизия за обезценка на очаквани <u>кредитни загуби</u>	Полученото съотношение може да се сравни с предходни периоди или други

(ОКЗ) като % от Търговски вземания	Търговски вземания	сходни дружества в отрасъла
Разходи за очаквани кредитни загуби като % от Нетни приходи от продажби	Разходи за очаквани <u>кредитни загуби</u> Нетни приходи от продажби	Полученото съотношение може да се сравни с предходни периоди или други сходни дружества в отрасъла
Обращаемост на материални запаси	Себестойност на <u>продажбите</u> Материални запаси	Изчислява се броят на оборотите на материалните запаси. Изчислява се ефективност на операциите.

б) Потвърждение с ключови клиенти на условия по съществуващи договори:

- условия на доставка и плащания;
- възможности за връщане на стоките;
- предоставени гаранции.

в) Запитвания към персонала (отдел продажби, маркетинг) относно реализираните продажби към края на годината и дали са наясно със съществуването на необичайни условия с тях;

г) Физическо присъствие на одитора на местоположението, откъдето клиентът му за одит експедира своите стоки към края на годината и изпълняването на тест за разграничаване на периодите;

д) Когато продажбите се извършват електронно, одиторът следва да тества съществуващите контроли по отношение на това дали всички продажби са правилно осчетоводени;

е) Преглед на нивата на месечните продажби и сравнение с месечните нива на материални запаси;

ж) Преглед на кредитните известия, проверка на причините за тяхното издаване и последващите парични потоци, свързани с тях;

з) Проверка за наличие на дублирани фактури;

и) Тестване на големи, сложни или необичайни сделки, особено тези случващи се към края на годината;

й) Сравнение на цените по фактурите с ценовите листи в дружеството;

к) Проверка - дали експедираните стоки реално пристигат в местоположението на купувача или в локация, контролирана от клиента за одит;

л) Проверка - дали фактурите за продажби и транспортните документи са с последователна номерация;

м) Преглед за наличие на обстоятелства, при които персоналят, свързан с продажбите на стоки, се стреми към тяхното увеличаване поради получаване на бонуси или допълнителни комисионни.

7. Документиране в одиторските работни книжа

Според МОС 230 „Одиторска документация“ одиторската документация означава документи с данни за извършените одиторски процедури, получените

съответни одиторски доказателства и за изводите, до които е стигнал одиторът (термини като „работни документи“ или „работни книжа“ също могат да се използват). Одиторската документация се събира в одиторско досие. Завършването на окомплектоването на окончателното одиторско досие след датата на одиторския доклад е административен процес, който не включва извършване на нови одиторски процедури или извеждане на нови заключения. Промени обаче могат да бъдат правени в одиторската документация по време на окончателния процес на окомплектоване, ако те са административни по своята същност.

В одиторското досие като минимум е необходимо да се съдържат следните документи:

- Потвърждения на вземанията от клиенти и доказателства за извършените алтернативни процедури по отношение за непотвърдените салда;
- Ако потвържденията на вземанията от клиенти са изпълнени преди края на годината, следва да се изготвят доказателства за проверката на периода между датата на потвърждение и края на годината;
- Обобщение на резултатите от потвърждението на салдата и направените алтернативни процедури;
- Прилагане на доказателства, свързани с направените тестове на обезценените вземания;
- Документи за залог на вземания, за цедирани вземания или други тежести;
- Доказателства за извършените тестове на продажбите, включващи разграничаване на периодите.
- Прилагане на използваните статистически и/или нестатистически извадки.

Заключение

Настоящата разработка е насочена към подпомагане работата на независимите одитори като предоставя теоретични знания и илюстративни примери относно изпращането на писма за потвърждение на вземанията и приходите.

Одиторските процедури за събиране на доказателства за твърденията на ръководството във финансовия отчет се наричат *процедури по същество*. Някои от процедурите се прилагат по време на целия одит. Процедурите по същество са проектирани с цел получаване на доказателства за сумите във финансовия отчет, докато тестовете на контролите са проектирани така, че да се получат доказателства за изпълнението от предприятието на неговите собствени контролни процедури. Понякога одиторските процедури могат да бъдат използвани, за да се постигнат две цели, затова те се наричат процедури с *двойна цел*. Изпращането на писма за потвърждения е процедура по същество създадена с двойна цел – от една страна, получаване на доказателства директно от купувача за съществуването и оценката на вземанията от него, а от друга страна, за съществуването на признатия приход. Ако резултатите от изпратените потвърждения показват наличието на разлики, одиторът е необходимо да обследва контролите в предприятието свързани с реализирането на продажбите, да проследи осчетоводяването на паричните постъпления - дали са обвързани с точния клиент. Тези примерни процедури следва да се направят, дори ако първоначално оцененият контролен риск е нисък. Целта на потвърдителната процедура е установяването на наличие на грешки или измама. Ако има риск от съществена неточност свързана с признаването на приходите, одиторът следва да

обмисли и потвърждаването на условия от договорите, изпълнение на аналитични процедури свързани с приходите. Когато одиторът извърши качествена одиторска проверка в резултат на прецизно спазване на изискващите се процедури, то той вече знае дали :

- приходите са подценени или надценени, кога се признати и в съответствие ли са с приетата счетоводна рамка;
- намерените грешки умишлени ли са или са в резултат на небрежност и незнание;
- вътрешно създадените контроли в предприятието работят или са подчинени на управленски цели за манипулиране на финансовите резултати.

Приходите са област с висок одиторски риск, поради което рискът от неразкриване на съществени отклонения, произтичащи от измама, е по-голям отколкото риска от неразкриване на съществени отклонения, произтичащи от грешка, тъй като измамата е планирано действие. Разграничаващият фактор между измамата и грешката е дали залегналото действие, което води до отклонение във финансовия отчет е *преднамерено* или *непреднамерено*. Това е една и от причините одитът да предоставя не абсолютна степен на сигурност, а умерена.

В резултат на направеното изложение се достига до заключението, че одиторската работа е много тежка, трудоемка и отговорна, но когато се изпълнява с дължима грижа и прецизност се постига одиторската цел, а именно издаване на правилно одиторско мнение.

Използвани източници

1. Закон за независимия финансов одит, изм. ДВ. бр.25 от 29 Март 2022г.
2. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), Международен одиторски стандарт 200 Цел и общи принципи на одит на финансови отчети
3. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), Международен одиторски стандарт 230 Одиторска документация
4. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), Международен одиторски стандарт 240 Отговорност на одитора относно измами при одита на финансови отчети
5. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) МОС 330 Одиторски процедури в отговор на оценените рискове,
6. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по

- съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), МОС 500 Одиторски доказателства
7. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) МОС 505 Потвърждения от външни източници, www.iaasb.org
  8. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, издание 2020 на International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) МОС 520 Аналитични процедури, www.iaasb.org
  9. Alvin A. Arens, Randal J. Elder, Auditing and Assurance Services, (2016) 16th edition
  10. Louwers, T. Ramsay, R. (2021) Auditing & Assurance Services, Mc. Graw-Hill
  11. Nhyira, P., (2017) Audit and assurance: An Introduction to the Audit Profession, Hills,
  12. William F. Messier, Jr. (2021). Auditing & Assurance, Mc. Graw-Hill
  13. Blackwell, N. (2021). Essential Audit & Assurance – Advanced, Emile Woolf International

